

ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСУ ПОСАДИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Путій Микола Володимирович - аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

УДК: 342.95 (477)

В статье установлены особенности статуса должности полицейского Национальной полиции Украины по сравнению с должностями работников и государственных служащих соответствующего центрального органа исполнительной власти, который служит обществу.

Ключевые слова: полицейский, должность полицейского, должности Национальной полиции Украины, работники полиции, государственная служба особого характера.

Articolul specifică particularitățile funcției de ofițer de poliție al Poliției Naționale a Ucrainei în comparație cu funcțiile angajaților și funcționarilor publici ai organului executiv central relevant care servește societății.

Cuvinte cheie: polițist, funcția de polițist, funcțiile Poliției Naționale a Ucrainei, ofițeri de poliție, serviciu de stat special.

The article specifies the peculiarities of the position of the police officer of the National Police of Ukraine in comparison with the positions of employees and civil servants of the relevant central executive body that serves the society.

Keywords: policeman, police post, National Police of Ukraine, police officers, special service of the state.

Постановка проблеми. З проголошенням незалежності України у 1990 році для захисту життя, здоров'я, прав і свобод громадян, власності, природного середовища, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань було утворено міліцію України (ст. 1 Закону України «Про міліцію» від 20.12.1990 № 565-ХІІ [1]). Однак, на практиці виявилось, що міліція в повному обсязі не виконує поставлені перед нею завдання, наявні випадки перевищення повноважень працівниками міліції, рівень корупції зростає, а рівень довіри до міліції та її авторитет – знижуються. Відтак невідкладним було визначено завдання реформування міліції, що його вирішення у 2015 році було втілено у комплексній масштабній реформі системи органів внутрішніх

справ України. Одним з реалізованих завдань трансформації міліції було введення поняття «поліцейський» як статусу особи, що вступила на службу до Національної поліції України, обійнявши посаду поліцейського, що її статус врегульовано на рівні спеціального закону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті реалізації Україною курсу на європейську інтеграцію з метою набуття членства в Європейському Союзі питання реформування поліції є особливо актуальним, що зумовлює значний інтерес науковців у цій сфері. Серед науковців, які працюють над науковим осмисленням, критичною оцінкою, розробкою напрямків реформ, – О. І. Безпалова, М. І. Іншин, К. Ю. Мельник, О. М. Музичук, В. В. Сокурєнко, О. О. Юхно та інші.

Однак, і через швидкоплинність змін, і через продовження реформ, і через виникнення нових завдань поставлені питання потребують подальшого дослідження.

Не вирішені раніше проблеми. Закономірним у контексті описаних змін постає питання яким є особливий статус посади поліцейського Національної поліції України порівняно з іншими посадами державної служби в Україні, посадами міліції.

Метою статті є встановлення особливостей статусу посади поліцейського Національної поліції України.

Виклад основного матеріалу. Щодо зміни назви, неможливо заперечувати, що, як правило, зміна самої назви будь-якого органу без зміни змісту його діяльності не принесе жодної користі. Однак, у контексті всебічного реформування правоохоронної системи навіть назва має суттєве значення. Як відомо, термін «міліція», успадкований з радянського минулого, спочатку означав «народне ополчення», нерегулярні збройні формування – саме у такому значенні термін «*militia*» використовується сьогодні, наприклад, в англійській мові. І стара, радянська міліція спочатку так і формувалась – як напіврегулярні загони з підтримання порядку, а власна назва згодом закріпилась. Натомість термін «поліція» завдячує своїм походженням давньогрецькому слову *поліс*, містам-держavam Давньої Греції і пов'язується насамперед не з репресивними або військовими діями, а навпаки, із наданням населенню певних послуг правоохоронного характеру та захистом прав і свобод будь-якої особи від неправомірних посягань [2, с. 8]. Отже, зміна назви є першим кроком до переосмислення сутності служби в поліції України та призначення такої державної служби особливого характеру.

Спеціальним нормативно-правовим актом, яким врегульовано правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус посад поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України є Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [3], який було прийнято на зміну Закону України «Про міліцію» від 20.12.1990 № 565-

XII [1]. Одним з першим нововведень у цьому законі було виділення посад поліцейських. Вже в преамбулі закону констатуємо введення поняття «поліцейський». Згідно з ч. 1 ст. 7 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [3] поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції. У ст. 47, 48 та інших положеннях Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [3] використано поняття «посади поліцейських». Однак, відповідного визначення не надано.

Аналіз ст. 22 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [3] дозволяє стверджувати, що окрім поліцейських службу в Національній поліції проходять державні службовці, і тут же працюють працівники поліції. Таким чином, маємо три розбіжні статуси осіб, які обіймають посади в Національній поліції України, що обумовлено, зрозуміло, розбіжностями статусів відповідних посад. Якщо порівняти з попереднім законом, то в ньому було встановлено, що особовий склад міліції складається з працівників, що проходять державну службу в підрозділах міліції, яким відповідно до чинного законодавства присвоєно спеціальні звання міліції (ч. 1 ст. 16 Закону України «Про міліцію» від 20.12.1990 № 565-XII [1]). Як бачимо, чіткої різниці статусів міліціонера та працівника проведено не було. Навпаки, міліціонер визначався працівником, що, на наш погляд, є плутаниною спеціальних статусів осіб, які проходили службу і працювали в міліції. На сьогодні чіткість у розмежуванні статусів осіб, які обіймають посади в Національній поліції України у вигляді виділення статусів посад поліцейського, державного службовця та працівника якнайточніше ілюструє відмінності та особливості служби та праці в Національній поліції України.

Усі три зазначені види посад Національної поліції України мають розбіжності відповідних статусів, починаючи з призначення на такі посади, закінчуючи звільненням з них. Обіймання посад певною особою пов'язується з набуттям нею спеціальних статусів: поліцей-

ського, державного службовця і працівника. Тільки два перші пов'язані з проходженням служби в Національній поліції України. В той час, коли працівники, перебуваючи в трудових правовідносинах з Національною поліцією України, працюють, а не несуть службу. Щодо специфіки служби, то особливості її характеру передбачає посада поліцейського.

Ознаки і відмінності посад поліцейських, а також інші різновиди посад, які виділено в Національній поліції України, можливо встановити шляхом комплексного аналізу, розділів VI та VII Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [3].

По-перше, ці особливості передбачені для прийняття на службу в Національну поліцію України, а саме: умови, підстави та порядок вступу на службу є особливими і охоплюють а) відбір у порядку конкурсу на службу в поліції та/або на зайняття вакантної посади, що включає встановлення серед кандидатів на посади наявність/відсутність/відповідність у кожного з претендентів певного законодавчо визначеного переліку навичок, здібностей, рівня освіти, володіння українською мовою, досягнення ними певного віку, проводиться оцінка їх фізичного і психологічного здоров'я, спеціальні перевірки; 2) прийняття Присяги поліцейського; 3) призначення на посаду поліцейських наказами посадових осіб; 4) присвоєння спеціального звання поліції; 5) отримання службового посвідчення та спеціального жетону, зразки та порядок видання яких затверджує Міністр внутрішніх справ України; 6) взяття на себе зобов'язань дотримуватися обмежень, визначених законом.

Для проходження такого складного відбору в Україні передбачено можливість навчання у навчальних закладах із специфічними умовами навчання. Для вступу у такі заклади передбачено спеціальну процедуру, що включає особливий порядок добору, направлення та зарахування на навчання, специфіка якого у викладанні спеціальних дисциплін для підготовки поліцейських (вогнева підготовка, рукопашний бій, тактико-спеціальна підготовка тощо).

По-друге, проходження служби в Національній поліції України має особливості. Всі

поліцейські мають єдиний однострій, норми належності якого та правила носіння окремо затверджуються Міністром внутрішніх справ України. В минулому було використане поняття «форменний одяг», зразки якого затверджувались Кабінетом міністрів України. Цілковитою новелою для правил і норм однострою є спеціальний жетон поліцейського. Зокрема, на однострої розміщується нагрудний знак із чітким зазначенням спеціального жетона поліцейського. Такий нагрудний знак з жетоном є відмінністю поліцейських, шляхом їх ідентифікації, а тому такі знаки заборонено знімати, приховувати, як і перешкоджати будь-кому прочитати інформацію, що на ньому встановлена, або фіксуванню її за допомогою технічних засобів.

Якщо поліцейський несе службу в цивільному одязі, він такий знак повинен мати при собі, крім випадків, коли наявність нагрудного знака перешкоджає проведенню негласної слідчої (розшукової) дії (ч. 3 ст. 20 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [3]).

По-третє, аналіз ст. 18 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [3] вказує, що до числа обов'язків поліцейських, якими не наділено інших державних службовців, відносяться 1) надання невідкладної (домедичної і медичної) допомоги особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я; 2) інформування безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді з причин конфліктів інтересів задля запобігання корупції; 3) безперервна готовність до вжиття заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують; 4) зобов'язання при виконанні службових обов'язків називати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'являти на вимогу осіб службового посвідчення.

Щодо повноважень поліцейських, то серед них також наявні такі, що не характерні для державних службовців і характеризують

особливості служби в Національній поліції України. Наприклад, здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності; розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом; у випадках, визначених законом, здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, прийняття рішень про застосування адміністративних стягнень та забезпечення їх виконання; доставляння затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення; вжиття заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку; регулювання дорожнього руху та здійснення контроль за дотриманням Правил дорожнього руху; супроводження транспортних засобів; видання дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів, дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху; забезпечення безпеки взятих під захист осіб; здійснення оперативно-розшукової діяльності тощо (на підставі аналізу ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [3]). При цьому для виконання повноважень поліція може застосовувати поліцейський захід, передбачений Кодексом України про адміністративні правопорушення [4] та Кримінальним процесуальним кодексом України [5], або ж Законом України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [3] як дію або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень (перевірка документів особи, зупинення транспортного засобу, проникнення до житла чи іншого володіння особи, фізичний вплив (сила), застосування спеціальних засобів, застосування вогнепальної зброї та ін.)

Згідно з ч. 2 ст. 19 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [3] підстави та порядок притягнення по-

ліцейських до дисциплінарної відповідальності, а також застосування до поліцейських заохочень визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, що затверджується законом

Особливості передбачені для просування по службі, присвоєння первинних та чергових спеціальних звань поліції. Для зайняття окремих посад в Національній поліції України визначені особливі вимоги. Наприклад, згідно з ч. 7 ст. 15 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [3] керівником, заступником керівника територіального органу поліції може бути призначена особа, яка: 1) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію; 2) має вищу повну юридичну освіту; 3) має стаж роботи в галузі права не менш як п'ять років; 4) має досвід роботи на керівних посадах не менше одного року.

Окремо зауважимо, що під час служби у Національній поліції України професійне навчання поліцейських включає службову підготовку як комплекс заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності (ч. 1 ст. 72 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [3]).

Щодо звільнення, то підстави та порядок для припинення служби також відрізняються від визначених законодавством про працю, про державну службу. До підстав звільнення віднесені досягнення встановленого граничного віку перебування на службі в поліції; скорочення штатів або проведенням організаційних заходів; службова невідповідність; реалізація дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення зі служби, накладеного відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України; безпосереднє підпорядкування близькій особі; набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення; набуття громадянства або підданства іншої держави та інші підстави. При цьому слід звернути

увагу, що для служби у поліції передбачено граничний вік перебування на службі. Поліцейські, які мають спеціальні звання молодшого складу поліції, перебувають на службі до досягнення ними 55-річного віку. Особи, які мають спеціальні звання середнього і вищого складу поліції, залежно від присвоєних їм спеціальних звань перебувають на службі до досягнення ними такого віку: 1) до підполковників поліції включно - 55 років; 2) полковники, генерали поліції - 60 років (ст. 76, 77 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [3]).

Висновки. В Національній поліції України чітко розмежовано посади поліцейських, державних службовців та працівників, що означає розбіжності статусів відповідних посад. Особливості статусу посади поліцейського встановлюються спеціальним законодавством і передбачають відмінності вступу на службу (спеціальний відбір кандидатів, особливий порядок і підстави прийняття на службу, присвоєння спеціальних звань, однострій, відмінні знаки для ідентифікації, прийняття присяги, взяття зобов'язання дотримання обмежень і заборон), проходження служби (додаткові у порівнянні з іншими державними службовцями повноваження та обов'язки, особливий порядок підвищення по службі, вимоги до зайняття окремих посад, спеціальні підстави і порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності, граничний вік перебування на службі, службові розслідування, службова підготовка під час проходження служби) та звільнення (це спеціальні порядок і підстави для звільнення за служби). Ці особливості разом зі специфікою завдань,

форм, методів діяльності поліцейських дають підстави стверджувати, що державна служба в Національній поліції України на посадах поліцейських відрізняється особливим характером і вимагає окремого регулювання, про що повинно бути зауважено в законодавстві про державну службу з розкриттям змісту означених категорій (державна служба особливого характеру, посада державної служби особливого характеру) та визначенням підстав її правового регулювання.

Література

1. Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки; Закон України «Про міліцію» від 20.12.1990 № 565-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991 р., № 4, стор. 95, стаття 20.
2. Закон України «Про Національну поліцію»: наук.-практ. комент. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка; [О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін.; передм. В. В. Сокурєнка]. — Харків, 2016. — 408 с.
3. Верховна Рада України; Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII // Офіційний вісник України. — 2015 р., № 63, стор. 33, стаття 2075, код акту 78051/2015.
4. Верховна Рада УРСР; Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. 1984 р. № 51. Стаття 1122.
5. Верховна Рада України; Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2013 р., / № 9-10 /, стор. 474, стаття 88.